

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Az apai jogállás és az ehhez kapcsolódó perek szabályozásának változásai
az új Ptk. hatálybalépése után**

Szerző:

dr. Fülöp Judit

bírósági titkár

2014. március 16.

I. Bevezetés:

A 2014. március 15. napján hatályba lépett új Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény, új Ptk.) kódex jellege folytán beépíti a családi jogot és azt külön könyvben szabályozza. (IV. Könyv) A változás természetesen nemcsak szerkezetbeli, hanem a tételes jogi szabályozás is jelentősen módosult több ponton, így az apai jogállás keletkezésének, és megdöntésének területén is.

Jelen tanulmány ezen a területen bekövetkező változásokra kíván rávilágítani, kitérve a kapcsolódó polgári perek szabályaira, és összevetve a korábbi, családjogi törvény (1952. évi IV. törvény, Csjt.) szerinti előírásokkal.

Az összefoglaló tanulmány először az apai jogállás keletkezésének eseteit és feltételeit, majd az apaság bírói megállapításának módját, végül az apaság vélelmének megdöntése iránti pereket, azok speciális szabályait és az új lehetőségként megjelenő nemperes eljárást tárgyalja.

A tanulmány kitér a vonatkozó alkotmánybírószági határozatokra, a szakértői bizonyítás módszerére, jogeseteken keresztül bemutatja a bírói gyakorlatot, az abban felmerülő bizonyítási nehézségeket, valamint a perköltségviseléssel kapcsolatos problémákat.

II. Az apai jogállás keletkezésének esetei és feltételei:

Az új Ptk. IV. Könyve (továbbiakban: új Ptk.) Negyedik Rész (A rokonság) X. Címének (A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat) IX. és X. fejezete szabályozza az apai jogállás keletkezését és az apaság vélelmének megtámadását. Az új Ptk. 4:98 §-a a Csjt-től eltérően egyértelműen és felsorolásszerűen rögzíti az apai jogállást keletkeztető tényeket, melyeket azonban a korábbi öt helyett négyre szűkít. Apai jogállást házassági kötelék, élettársak esetén reprodukciós eljárás, apai elismerő nyilatkozat vagy bírósági határozat keletkeztet. Megszűnik tehát az utólagos házasságkötés

alapján keletkező apasági vélelem különállása, a új Ptk. nem tesz különbséget a teljes hatályú és az anya utólagos házassághoz kötése során a házassághoz kötést megelőzően tett apai elismerő nyilatkozat között.

Az apasági vélelmi rendszer továbbra is egységes, jogi hatásában azonos marad. Az apasági vélelmek mindegyik esetéhez ugyanazon jogkövetkezmények fűződnek mind családjogi, mind az egyéb jogágak (pl. öröklési jog) tekintetében.¹

Az apai jogállást keletkeztető tények tételes felsorolása egyben azok alkalmazási sorrendjét is kijelöli. Amíg az apai státusz a sorrendben előbbre álló vélelem alapján betöltött, a sorban következő vélelmek alkalmazására nem kerülhet sor.

Továbbra is az apasági vélelmet keletkeztető alaptényállás a fennálló házassági kötelék, mely akkor is kiváltja automatikusan a vélelmet, ha a házasság érvénytelen, ha pusztán névházasság, és akkor is, ha az életközösség már megszűnt, valamint elegendő, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő egy része alatt állt csak házassági kötelékében. Nem változik a fogamzási idő, mely a gyermek születésének napjától visszafelé számított 182 és 300 nap között eltelt idő, mind a két határnap hozzászámításával. Bizonyítani lehet, hogy a gyermek fogamzása a vélelmezett fogamzási idő előtt vagy után történt, akár a gyermek érdeke ellenére. A vélelmezett fogamzási idő rögzítése az apasági perekben a bírói ítélet tényállásának része.

Fennmarad a mögöttes apaság intézménye, tehát újabb házassághoz kötés esetén, ha a korábbi házasság megszűnése és a gyermek születése között 300 nap nem telt el, ugyan az újabb házasságban született gyermek apjának az újabb férjet kell tekinteni, de amennyiben az apasági vélelem az újabb férjjel szemben megdőlt, az előző férjjel szemben addigi mögöttes apasági vélelem éled fel, a gyermek apjának a korábbi férjet kell tekinteni.

¹ A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, szerkesztő: Vékás Lajos, Complex Kiadó, 2013. - 301. oldal

Itt kell felhívni a figyelmet a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. CLXXVIII. törvény (továbbiakban: Ptké.) 30 § -ra, mely szerint ha a gyermek 2010. január 1. és 2010. december 31. között született, és az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állt házassági kötelékben, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki az anyával a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt a közjegyző által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban élt, kivéve ha ez idő alatt több férfival élt igazolt élettársi kapcsolatban. Élettársi kapcsolat tehát automatikus apasági vélelmet csak a 2010. évben született gyermekek esetében keletkeztet.

Ha az apaság az anya házassági kötelékén alapuló vélelem alapján nem állapítható meg, a gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni az új Ptk. 4:100.§ (1) bekezdése szerint, aki az anyával - élettársi kapcsolatuk fennállása alatt - reprodukciós eljárásban vett részt és a származás ennek az eljárásnak a következménye. Az új Ptk. azért kifejezetten élettársakról beszél, mert házastársak esetén az apaság vélelme a házasság tényén alapul. Ha a férfi a reprodukciós eljárásba nem egyezik bele, a új Ptk. 4:107.§ (3) bekezdése alapján az apasági vélelmet meg lehet támadni. Amennyiben az anya az eredményes reprodukciós eljárás lefolytatását követően a gyermek születéséig terjedő időszakban más férfival létesít házasságot, vagy a korábbi házasság megszűnésétől a reprodukciós eljárásból származó gyermek megszületéséig a vélelmezett fogamzási idő még nem telt el, akkor az új Ptk. 4:100.§ (2) és (3) bekezdése a két konkuráló vélelem közül a reprodukciós eljárás alapján alapuló vélelemnek ad elsőbbséget, és kimondja, hogy a férj vonatkozásában ilyen esetben apasági vélelem nem keletkezik.

Ha az előző kettő tényállás (házasság vagy reprodukciós eljárás) alapján nem áll fenn az apasági vélelem vagy az megdőlt, és bírósági határozat sem állapított meg más apát, tehát a családi jogállás üres, helye van teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételének. A Csjt. korábbi szabályával azonos módon akkor, ha férfi a gyermeknél legalább 16 évvel idősebb. A nyilatkozat

megtehető a gyermek születése előtt is, de az új Ptk. 4:101. § (3) bekezdése egyértelműen kimondja, hogy a nyilatkozat csak a gyermek megszületésekor válik teljes hatályúvá. Az új Ptk. már nem tartalmazza azt a gyakorlatban ma sem érvényesített feltételt, hogy elismerő nyilatkozatot az a férfi tehet, akitől a gyermek származik, hiszen ezt a körülményt egyetlen hatóság, amely előtt a nyilatkozat megtehető sem jogosult vizsgálni, és arra felhatalmazni őket nem indokolt.²

Továbbra is követelmény, hogy a nyilatkozatot személyesen kell megtenni az anyakönyvvezetőnél, vagy a bíróságnál vagy a gyámhatóságnál vagy a hivatásos konzuli tisztviselőnél. Korlátozottan cselekvőképes vagy a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében az új Ptk. szabályai szerint részlegesen korlátozott személy nyilatkozatához törvényes képviselő hozzájárulása szükséges, mely akadály vagy megtagadás esetén gyámhatósági hozzájárulással pótolható. Cselekvőképtelen, cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló vagy az új Ptk hatálybalépése után teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy apai elismerő nyilatkozatot nem tehet.

Az apai elismerés meghatározott személyre vonatkozó, de nem meghatározott személyhez intézett címzett jognyilatkozat, melyet nem lehet feltételtől függően megtenni. (pl. tartásdíj fizetésének kizárása vagy amennyiben az apai jogállás megüresedik).³ A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat nem vonható vissza és mindenkivel szemben hatályos. Az apai elismerő nyilatkozat nyomán történt anyakönyvi bejegyzés deklaratív hatályú, elmaradása, téves adata az apaság hatályosulását, ha annak törvénye feltételei megvalósultak, nem érinti.

A Csjt. szabályozásából következően a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozta megtételének nem volt akadálya, ha más férfi ellen vagy általa indított apasági per volt folyamatban. Az apasági per akadályt csak az utólagos házasságkötés alapján keletkező apasági vélelemnél jelentett a Csjt. 39. § (1) bekezdése szerint. Ezért a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételével a bírói gyakorlat szerint az apasági per vált okafogyottá és a keresetet el kellett utasítani. Az új Ptk. 4:101.

² Új Ptk. rövid indoklás

³ A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG Orac, 2007. - 373. oldal

§ (6) bekezdése azonban ettől eltérően úgy rendelkezik, hogy bár a nyilatkozat megtehető, az akkor válik teljes hatályúvá, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor. Az apaság bírói megállapítása tehát elsőbbséget élvez, a kereset elutasításának ebben az esetben már nincs helye.

Az elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges hozzájáruló nyilatkozatok köre az új Ptk.-ban sem változik, tehát szükséges az anya, a kiskorú gyermek törvényes képviselőjének, és ha a gyermek a 14. életévét betöltötte a gyermeknek a hozzájárulása. Ha az anya vagy a gyermek nem él vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg. Új szabály, hogy az anya törvényes képviselőként is megadhatja a hozzájárulást, kivéve érdekellentét esetén, amikor is a gyámhatóság eseti gyámot rendel ki a gyermek képviseletére. Ez a hozzájárulás sem tehető feltételtől függővé és nem elég a pusztán hallgatás, de nem követelmény a személyes megtétel, elegendő az írásbeli forma is. A szükséges hozzájárulás megtagadásával az apai elismerésre irányuló nyilatkozat hatályát veszti, ha a hozzájárulást megtagadó személy később mégis hozzá kívánna az apaság elismeréséhez járulni, a régi elismerő nyilatkozat hatálya már nem éled fel, a férfinak újabb apai elismerő nyilatkozatot kell tennie.⁴

Az új Ptk. 4:101.§ (7) bekezdése figyelembe veszi a nagykorú gyermek identitáshoz fűződő jogát, és lehetővé teszi, hogy döntsön arról, a vér szerinti apa családi nevét kívánja-e a jövőben viselni vagy az addig viselt családi nevet viseli tovább. Ha a gyermek nem nyilatkozik, a keletkezett apaság vélelme ellenére korábbi nevét viseli tovább.

Az apai elismerő nyilatkozat megtételénél továbbra sem képezi vizsgálat tárgyát, hogy a nyilatkozatot megtevő férfi valóban a gyermek biológiai apja, tehát lehetőség van szívességből történő apaság vállalására is.

Mint arról már fentebb volt szó, az új szabályozás az utólagos házasságkötés létesítése előtt

4

A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG Orac, 2007. - 377. oldal

a már megszületett gyermek vonatkozásában, az anyakönyvvezető előtt tett elismerő nyilatkozatot is a teljes hatályú apai elismerés szabályainak körébe vonja, ebből következően megszűnik a hatályosulásnak az anyakönyvi szabályokban korábban írt feltétele, miszerint a férjet akkor lehet a gyermek apjának tekinteni, ha a nyilatkozat megtételétől számított hat hónapon belül a házasságot megkötik. A Ptké 31. §-a azonban átmeneti szabályként még rögzíti, ha a Ptk. hatálybalépését megelőzően a házasuló férfi a házasuló nő rendezetlen családi jogállású gyermekére a házasságkötést megelőző eljárásban apai elismerő nyilatkozatot tett, a férjet akkor lehet a gyermek apjának tekinteni, ha a házasságot a nyilatkozattételtől számított egy éven belül megkötötték.

Megemlítendő még, hogy ha az apasági vélelem az örökbefogadó férfival szemben keletkezik jogerős bírósági ítélet vagy teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat révén az új Ptk. 4:137 § (1) bekezdése alapján az örökbefogadás hatálytalanná válik, de a más férfival szemben létrejövő apasági vélelem az örökbefogadást nem teszi hatálytalanná.

II. Az apaság bírói megállapítása:

Lényeges alapszabály továbbra is, hogy az apaság bírói megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha az apai jogállás üres, a gyermek apja sem az anya házassági köteléke, sem reprodukciós eljárás, sem teljes hatályú apai elismerés alapján nem állapítható meg. Ha az apai státus betöltött, ugyanazon gyermekre nézve más férfi apaságának megállapítása iránt nem indítható per, ilyenkor előbb szükség van egy az apaság vélelmének megdöntésére irányuló eredményes külön perre. Az apaság bírói megállapításának az örökbefogadás nem akadálya (új Ptk. 4:137 § (1)), nincs helye azonban azzal a donor férfival szemben, aki reprodukciós eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott. (új Ptk. 4:103.§ (5)) Az új Ptk. 4:104.§ (3) bekezdése az egyértelműség kedvéért azt is rögzíti, hogy a donor férfi perindításra sem jogosult. Az új Ptk. az apaság bírói megállapításának lényegi szabályain nem változtat, de bírói megállapításon alapuló vélelem megtámadását az új Ptk. 4:108. § b) pontjával kizárja, azaz megdönthetetlen vélelmet állít fel.

A bíróság az új Ptk. 4:103. § (2) bekezdése szerint változatlanul azt a férfit nyilvánítja a gyermek apjának, aki a fogamzási időben az anyával nemileg érintkezett és emellett az összes körülmény mérlegelése alapján alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik. Egyfelől tehát bizonyítani kell, hogy az apaként jelölt férfi és az anya között a vélelmezett fogamzási időben nemi érintkezés történt, de ezen felül azt is, hogy a gyermek alaposan következtethetően a bizonyított nemi kapcsolatból származik. Apaság megállapítására egyetlen bizonyított nemi kapcsolat esetén is sor kerülhet, és nem feltétlenül zárja ki, ha az anya más férfival vagy több férfival is folytatott nemi kapcsolatot.⁵

Az apaság bírói megállapításának a teljes hatályú apa elismeréssel ellentétben nem akadály, ha a gyermek és az anya között nincs 16 évnyi korkülönbség, vagy ha az apa cselekvőképtelen.

A bizonyítás során be kell szerezni a szülésre vonatkozó adatokat (terhesgondozási, rendelőintézeti, születés-kórtörténeti iratok,), az anya és a vélelmezett apa mellett azon tanúk meghallgatására is szükség van, akik csak közvetett adatokat szolgáltathatnak. A tanúvallomás megtétele alól eltérően a Pp. 286. § (2) bekezdése alapján házassági perekben melynek szabályait az apasági perekre is alkalmazni kell sem a közeli hozzátartozók, sem az orvos nem tagadhatja meg a vallomástételt. Természetesen személyesen meg kell hallgatni az akár felperesként, akár alperesként szereplő apaként jelölt férfit. Ha a személyesen megidézett fél a tárgyaláson nem jelenik meg vagy a bíróság felhívására nem nyilatkozik vele szemben a Pp. 299.§ (1) bekezdése értelmében az okozott költség megtérítésének, pénzbírság alkalmazásának és elővezetésnek is helye van. Az apaság bírói megállapítása lehetőséget ad az apai jogállás kényszer útján történő betöltésére, mely ellen az alperesi apaként jelölt férfi védekezhet azzal, hogy a vélelmezett fogamzási időben nem történt közte és az anya között nemi érintkezés vagy a nemi érintkezés ellenére tőle nem származhat a gyermek, mert pl. az anya már más férfitől volt terhes vagy a férfi nemzőképtelen.⁶

⁵ A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-Orac, 2007. - 382-383. oldal

⁶ A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-Orac, 2007. - 387. oldal

Mint közvetlen bizonyíték elengedhetetlen az anya vallomása. A Csjt. annak érdekében, hogy az anya tanúként kihallgatható legyen, nem tette lehetővé számára, hogy pert indítson, sőt még a gyermek törvényes képviselőjeként sem járhatott el, (Csjt. 87. § (1) bekezdés) csupán beavatkozóként vehetett részt a perben. (Pp.294.§) Ezzel a hagyománnyal az új Ptk. már szakít, és 4:104.§ (1) bekezdése az anya számára is lehetővé teszi perindítást, akit ebben az esetben mint személyes megjelenésre kötelezett felperest lehet meghallgatni.

Mind az apaság bírói megállapítása, mind az apasági vélelem megdöntése iránti perekben legfontosabb bizonyíték ma már az igazságügyi orvosszakértői vélemény. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 22. számú módszertani levele már kizárólag a DNS vizsgálatok elvégzését tartja indokoltan a származás megállapítás iránti perekben. Ennek következtében a szakértői intézetek nem kötelesek a hagyományos vércsoport-, a fehérje természetű anyagokban rejlő szerkezeti különbségeken (poliformizmus) alapuló HLA, antropológiai és kromoszóma vizsgálatokat lefolytatni. A DNS-jelleg ugyanis egyrészt a fogantatással kialakul, másrészt nagyságrendekkel megbízhatóbb, informatívabb, költséghatékonyabb, kis mennyiségű és/vagy degradált minta felhasználásával is elvégezhető, valamint gyorsabb vizsgálati és döntési mechanizmust jelent, mint a fehérje poliformizmusokon alapuló vizsgálatok. A 22. számú módszertani levél előírja, hogy DNS-vizsgálatot csak a mintavételre, vizsgálati anyagok kezelésére, tárolására, megőrzésére, a szakértői vélemények elkészítésére, kibocsátására, tárolására vonatkozó előírásokat és az alkalmazott vizsgálati módszerek részletes leírását tartalmazó kézikönyvvel rendelkező laboratóriumok végezhetnek. A laboratóriumnak rendelkeznie kell a személyi adatok biztonságát garantáló adatkezelési rendszerrel. A vizsgálati anyagokat beazonosíthatóan kell megjelölni, egymástól elkülönítve csomagolni és tárolni. Vizsgálatokat úgy kell dokumentálni, hogy azok valamennyi eleme visszaellenőrizhető legyen. A műszereknek hitelesítettnek kell lennie. A vizsgálandó mintákat óvni kell a szennyezéstől. Szakértői véleményt az a személy adhat, aki a biológiai vagy rokon területen (orvos, biológus) szerzett egyetemi végzettséggel és az igazságügyi DNS-vizsgálatokban legalább 5 éves igazságügyi DNS-laboratóriumban töltött szakmai gyakorlattal rendelkezik, genetikai vizsgálatokra kinevezett igazságügyi szakértő és szerepel az igazságügyi szakértők névjegyzékében.

Csak a nemzetközileg elfogadott vizsgálati módszerek és eljárások alkalmazhatóak.

A mintavétel történhet alvadásgátolt vérből, nyálkahártyakenetből, hajmintából, abortumból, különböző szövetekből (hám, csont izom stb.) valamint archivált szövettani blokkból. A vizsgálatok már újszülött kortól teljes biztonsággal végezhetőek. A mintavételnél a mintaadónak igazolnia kell személyazonosságát, mintavételről jegyzőkönyvet kell kiállítani és lehetőség szerint az összes érintett személy mintavételét egymás jelenlétében kell elvégezni. A levett mintát legalább 5 évig meg kell őrizni. A bizonyító erő számításának a valószínűség számítás Bayes-elvén kell alapulnia. Kizárt esetben a teljes vizsgálat megismétlése szükséges, a kizáró eredményt csak a két azonos vizsgálati lelet alapján lehet kiadni. Pozitív apaság akkor állapítható meg, ha az apasági valószínűségi százalék eléri vagy meghaladja a 99,98%-ot.

Az apasági perekben sor kerülhet még a nemzőképesség szakértői vizsgálatára, valamint a szülészeti adatok orvosszakértői értékelésére.

A Pp. 300. § (1) bekezdése szerint, ha a bíróság vértulajdonság vizsgálatot, vagy a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői (élettani) vizsgálatot rendel el, a vizsgálat tűrésére bármelyik érdekeltet kötelezheti. Ha a bíróság a vizsgálatra az anya férjét, vagy olyan tanút kötelez, aki a per adatai szerint az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, ezt a személyt a bíróság végzésének közzétételétől kezdődően a fél jogállása illeti meg. Utóbbi fordulat az Alkotmánybíróság 75/1995. (XII. 21.) számú határozata alapján került be a törvénybe. Az indítványozó ugyanis sérelmezte, hogy tanúként, mint egyéb érdekeltet vérvételre kötelezték. Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy ilyen esetben a bíróság a gyermek jogának védelme érdekében a tanút olyan helyzetbe hozza, mintha alperese lenne a pernek, miközben az alperest megillető eljárásjogi garanciák hiányoznak. Ez sérti a tanú emberi méltóságához való joga részeként az önrendelkezési jogát és cselekvési autonómiáját. A gyermek jogának védelme, mint cél eléréséhez nem feltétlenül van szükség a tanú alapvető jogainak korlátozására. Más eszközök is rendelkezésre állnak, mint pl. a keresetkiterjesztés, az alperesi pertársaság vagy a kényszerű beavatkozás jogintézménye. A támadott törvényhely tehát szükségtelen korlátozása a tanú alapvető

jogainak, és ezért az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte.⁷ Ezt követően szabályozta úgy a törvényalkotó, hogy az orvosszakértői vizsgálatra kötelezett tanút a fél jogállása illeti meg.

A szakértői vizsgálatra kötelezéshez tartozik a Pp. 300. § (2) bekezdése, mely szerint ha az érdekelt a szakértői vizsgálaton, vérvételen nem jelenik meg vagy azt megtagadja, vele szemben szintén helye van pénzbírság kiszabásának és az okozott költség megtérítésének. Ugyanezen szankciók sújthatják a gyermeket a vizsgálat céljából elő nem állító anyát vagy más törvényes képviselőt. Lényeges a többi pertípustól eltérő eljárási szabály a Pp. 300. § (3) bekezdése szerint, hogy ha a vértulajdonság vizsgálat a félként még részt nem vevő személy apaságának megállapítását alapozza meg, a felperes e személyt alperesként perbe vonhatja akkor is, ha az új alperessel szemben a bíróságnak nincs illetékessége. A bíróság egyúttal az eredeti alperest a perből elbocsátja, és költségeiben a felperest marasztalja.

Az új Ptk. egységes és üdvözülendő megoldása, hogy a személyi állapotperekben mind a felperesi mind az alperesi legitimációt szabályozza, tehát nem csak azt határozza meg, hogy ki indíthatja az egyes pereket, hanem a Pp. korábbi szabályait átemelve azt is, hogy ki ellen kell a pert megindítani.

Az apaság bírói megállapítása iránti per megindítására így az új Ptk. 4:104. § (1) bekezdése szerint az anya, a gyermek, a gyermek halála után a leszármazója és az apa jogosult, míg pert az új Ptk. 4:106.§ (1) bekezdése szerint az apának a gyermek ellen, egyéb esetben az apa ellen kell megindítani. Ha az a személy aki ellen a pert meg kellene indítani nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Új szabályként az új Ptk. 4:104. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a kiskorú gyermek a gyámhatóság hozzájárulásával az anya pertársaként vehet részt a perben. A szabályozás indoka, hogy érdekeltisége az esetek nagy részében az anyáéval azonos. Ha pedig a gyámhatóság mérlegelése szerint mégis érdekellentét állna fenn, akkor a gyámhatóság eseti gyámot rendel ki a gyermek képviseletére. Lényeges szabály az új Ptk. 4:106.§ (2) bekezdése alapján, ha az anya által indított perben a gyermek nem az anya

⁷ Alkotmánybírósági esetjog, szerkesztette: Halmai Gábor, Indok, Budapest, 2004. - 129-130. oldal

pertársa, a pert az anyának a gyermek ellen is meg kell indítania.

Az új Ptk. 4:103.§ (3) bekezdése itt is lehetőséget ad a nagykorú gyermeknek arra, hogy apaság eredményes megállapítása esetén döntsön a névviselésről, válasszon a vér szerinti apa családi neve és az addig viselt neve között. Nyilatkozat hiányában a gyermek nevét az apaság vélelme nem érinti.

Az apaság megállapítása iránti perben helye lehet teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételének. Erre a Pp. 298. § (1) bekezdése alapján a bíróságnak az alperest az első tárgyaláson és a bizonyítás lefolytatása után is figyelmeztetni kell. Ha az apa a gyermeket a magáénak ismeri el, és azok az érdekeltek, akiknek hozzájárulására a nyilatkozat hatályához szükség van, a tárgyaláson jelen vannak, figyelmeztetni kell őket, hogy hozzájárulásukat a tárgyaláson szóval is megadhatják, és jegyzőkönyvbe foglaltan tájékoztatni kell őket a nyilatkozat, illetőleg a hozzájárulás jelentőségéről és következményeiről. Az apa elismerő nyilatkozatát az egyéb érdekeltek hozzájárulásával együtt külön jegyzőkönyvbe kell foglalni azt velük alá is kell íratni. A tárgyaláson jelen nem levő érdekelteket megfelelő határidő kitűzésével fel kell hívni, hogy hozzájáruló nyilatkozatukat a megszabott alakban mutassák be, vagy a bíróságnál mondják jegyzőkönyvbe. Az apát fel kell hívni a törvényben megkívánt korkülönbség igazolására. Ha pedig a gyámhatóság részéről szükséges a hozzájárulás, a gyámhatóságot hivatalból kell megkeresni. Az elismerésről felvett jegyzőkönyvet az előbbi rendelkezések szerint megszerzett okiratokkal kiegészítve - a per tárgyalásának egyidejű felfüggesztése mellett - át kell tenni az illetékes anyakönyvvezetőhöz. Ha az apát az anyakönyvbe bejegyezték, a pert meg kell szüntetni. Ha az elismerő nyilatkozat alapján az apát az anyakönyvbe nem jegyzik be és az ennek okául szolgáló hiány nem pótolható, a bíróság a per felfüggesztését megszünteti, és a tárgyalást folytatja.

Az apaság bírói megállapítása iránt indítható per nincs jogvesztő határidőhöz kötve, bármikor indítható. Az ítélet mindenkivel szemben hatályos. Az új Ptk. szabályait a folyamatban lévő perekre is alkalmazni kell a Ptké. 23. §- a alapján

III. Az apaság vélelmének megdöntése:

Az apasági vélelem megtámadásának értelemszerűen az előfeltétele, hogy az apasági vélelem vagy házasság, vagy apai elismerő nyilatkozat vagy reprodukciós eljárás alapján fennálljon, ellenkező esetben a megdöntése iránt támasztott kereset alaptalan. Reprodukciós eljárás alapján alapuló vélelem azonban csak akkor támadható meg, ha ahhoz az anya férje vagy élettársa nem járult hozzá. A fentiekből következően nem lehet apaság megdöntése iránt pert indítani, ha az apai jogállás üres, valamint az új Ptk 4:108. § -a alapján akkor sem, ha származás olyan reprodukciós eljárás következménye, melyhez az anya férje vagy élettársa hozzájárult, tovább új szabályként a Csjt.-től eltérően az új Ptk. 4:108. § b) pontja rögzíti, hogy nincs helye megtámadásnak, ha az apaságot bíróság állapította meg. A bírósági döntés felülvizsgálatának tartalmi okból tehát nincs helye, az megdönthetetlen vélelmet állít fel.

Az új Ptk. a Csjt.-vel azonos módon rendezi a tartalmi valótlanúságra épülő megtámadási okot, azaz amikor a vélelmezett apa nem a gyermek biológiai szülője. Az apaság vélelmét az új Ptk. 4:107.§ (1) bekezdése szerint akkor lehet megtámadni, ha az, akit a vélelem alapján apának kell tekinteni, a gyermek anyjával a fogamzás idejében nemileg nem érintkezett vagy ugyan történt nemi érintkezés, de a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek tőle származik. A bírói gyakorlat határozott abban, hogy csak a származás lehetetlenségének az objektíve igaz megállapítása, teljes bizonyosság esetében kerülhet sor ezen a címen az apai jogállás megüresítésére, a származás nagyfokú valószínűtlensége nem elégséges.⁸ A nemi érintkezés hiánya alapulhat a bizonyított fizikai távolságon (pl. a felek valamelyike súlyos beteg volt a fogamzás idején, vagy szabadságvesztés büntetését töltötte, vagy külföldön tartózkodott vagy felek még nem is ismerték egymást) és érzelmi távolságon is. (pl: az anya a fogamzás idején már más férfival tartós élettársi kapcsolatban élt). A megtörtént nemi érintkezés ellenére a származás kizártságának oka lehet például nemzőképtelenség, vagy hogy az anya már a nemi kapcsolat idején más férfitől volt terhes vagy természetesen a DNS-vizsgálaton alapuló orvosszakértői vélemény is teljes bizonyossággal kizárhatja a perbeli apától való származást.

⁸ A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-Orac, 2007. - 430. oldai

A gyakorlatban előfordul, hogy a férfi a gyermek apaságát szívésségből annak tudatában vállalja, hogy a gyermek nem tőle származik. A szívésségi jelleg önmagában megtámadási ok nem lehet, de nem is képezi megtámadás akadályát. Amennyiben a megtámadási határidők még nem teltek el a férfi ugyanúgy a tartalmi valótlanságra alapítva apaság vélelmének megdöntése iránti pert indíthat, mint az, aki később szerzett csak tudomást arról, hogy a gyermek nem tőle származik.

A teljes hatályú apai elismeréssel létrejött apasági vélelmének a tartalmi valótlanság melletti megtámadási esetköreit az új Ptk. új szabályai a Csjt.-hez képes jelentősen bővítették. A Csjt. 43. § (2) bekezdése csak akkor tette lehetővé a megtámadást, ha a nyilatkozatnak a törvényes feltételei hiányoztak. Ezt a bírói gyakorlat szűken értelmezte (BH. 2003. 70.) és kizárta a megtámadás lehetőségét akarathiány (tévedés, megtévesztés, fenyegetés) esetén. Ebbe az esetkörbe tehát az tartozott és tartozik az új Ptk. hatálybalépése után is, amikor apai elismerő nyilatkozat megtételénél nincs meg a megkívánt 16 év korkülönbség, az apa a nyilatkozatot nem személyesen teszi meg, korlátozottan cselekvőképességnél nincs meg a törvényes képviselő hozzájárulása vagy a nyilatkozatot tevő cselekvőképtelen továbbá ha nincsenek meg vagy nem megfelelőek a hozzájáruló nyilatkozatok. (gyermek, anya, törvényes képviselő)

Emellett azonban az új Ptk. 4:107. § (2) bekezdés b) pontja új szabályként kimondja, hogy a vélelmet azon az alapon is meg lehet támadni, hogy az apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tették meg. A megtámadás ilyen irányú kiterjesztése mindenképpen indokolt volt, hiszen egy egész életre kiható jognyilatkozatról van szó.

Az új Ptk. 4:107. § (2) bekezdés c) pontja lehetővé teszi a megtámadást akkor is, ha az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették. (pl: állampolgársági, letelepedési szabályok kijátszása) Ebben az esetben az ügyész és gyámhatóság is indíthat pert.

Az apasági vélelem megtámadására jogosultak köre részben azonos a Csjt. -ben foglaltakkal,

tehát az új Ptk. 4:109. § (1) bekezdése szerint megtámadásra jogosult a vélelmezett apa, a gyermek és a gyermek halála után a leszármazója. A mögöttes apaság fennállása esetén a volt férj továbbra is jogosult megtámadásra. (új Ptk. 4:109. § (4) bekezdés) Új szabályként azonban gyámhatósági jóváhagyással gyermekével együtt az anya is indíthat apaság vélelmének megdöntése iránt pert. (új Ptk. 4:109. § (3) bekezdés) Az akarathibán alapuló megtámadás jogát az új Ptk. 4:109. § (2) bekezdése szerint értelemszerűen csak az a személy gyakorolhatja, akinek személyét a megtámadási ok érinti, tehát aki tévedett, akit megtevésztettek vagy jogellenesen fenyegettek.

A megtámadásra általánosan jogosultak közül fontos változásként az új Ptk. mellőzi az ügyészt. Az egész Ptk.-n végigvonuló megfontolás ugyanis, hogy az ügyésznek a magánjogi viszonyokban csak kivételes esetekben és csak akkor van fellépési joga, ha azt közérdek indokolja. Az új Ptk. 4:109. § (5) bekezdése ezért csak akkor ad lehetőséget az ügyésznek az apai elismerő nyilatkozat megtámadására, ha azt jogszabály megkerülése céljából tették. A megtámadás joga ugyanezen okból megilleti a gyámhatóságot is. Az ügyész perindításának korlátozása összhangban van az Alkotmánybíróság 1/1994. (I. 7.) AB határozattal, mely a Pp. akkori szabályairól miszerint az ügyész fontos állami vagy társadalmi érdekből per bármely szakaszában felléphetett a törvényesség érdekében és akkor is fellebbezhetett, felülvizsgálattal élhetett, ha az eljárásban addig nem vett részt, tehát általános keresetindítási és fellépési jogosultsága volt, kimondta, hogy alkotmányellenesek, mert így az ügyész az egyén kifejezett akarata ellenére is pert indíthatott megsértve ezzel az önrendelkezési jogát.⁹ Az új Ptk. ezt a fonalat viszi tovább és erősíti az ügyész még szűkebb perindítási lehetőségével.

Az új Ptk. a többi személyállapotú perekhez hasonlóan az apaság vélelmének megdöntése iránti per alpereseit is az anyagi jogszabályok közé illesztve felsorolja, és kimondja, hogy az ítélet mindenkivel szemben hatályos. Az új Ptk. 4:112. § meghatározza, hogy a keresetet a gyermeknek és az anyának az apa ellen, az apának a gyermek ellen, más jogosultnak (ügyész, gyámhatóság,) a gyermek és az apa ellen kell megindítania. A keresetet - a gyermek által indított kereset kivételével - az anya ellen is meg kell indítani, kivéve, ha ez halála folytán nem lehetséges. Ha a gyermek az

⁹ Alkotmánybírósági esetjog, szerkesztette: Halmai Gábor, Indok, Budapest, 2004. - 128. oldal

anya újabb házasságának fennállása alatt, de az anya korábbi házasságának megszűnésétől számított háromszáz napon belül született, a keresetet az anya korábbi férje ellen is meg kell indítani. Ha az a személy, aki ellen a keresetet meg kellene indítani, nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell indítani.

Az apaság megdöntése iránti pereknél kulcsfontosságú, hogy a kereset benyújtása a megtámadási határidőn belül történjen. Az új Ptk. 4.111.§ -a több helyen a Csjt 43. § (5) bekezdésétől eltérően rendezi a határidőket összhangban azzal, hogy az anya is indíthat pert, továbbá, hogy megtámadásnak akarathiba esetén is helye van.

Ide kapcsolódik az a kérdés, hogy miként biztosítja a jog a gyermeknek a vérségi származása kiderítéshez fűződő jogát. Az Alkotmánybíróság 57/1991. (XI. 8.) számú határozatával megsemmisítette a Csjt. 44. § (1) bekezdését, mely lehetővé tette, hogy a teljesen cselekvőképtelen jogosult, így kiskorú gyermek helyett is a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő, illetve a szülői érdekkéntét miatt gyakorlatban eseti gondnok az apaság vélelmét megdöntse. Az Alkotmánybíróság ugyanis megállapította, hogy a jogszabályhely a jogalkalmazás során „élő jog”-ként megjelenő értelmezése a gyermeknek a vérségi származás kiderítéshez fűződő jogát elvonta, ezzel megsértve az emberi méltóság körébe tartozó önrendelkezési és önazonossági jogát.¹⁰ A szabályozás ezt követően úgy változott, hogy a Csjt. 44. § (4) bekezdése kimondta, hogy az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindításához a gyámhatóság az anya és a vélelmezett apa meghallgatása után csak akkor járulhat hozzá, ha a családi jogállás rendezése a kiskorú érdekében áll, ha pedig a gyermekelhelyezés vitás, a hozzájárulást csak kivételesen indokolt esetben adhatja meg. A Csjt. ezen rendelkezését az új Ptk. új megközelítéssel váltja fel, amelynek kialakítása során tekintettel volt a 879/1992. számú AB határozathoz fűzött különvéleményekre. Az új Ptk. abból indul ki, hogy a kiskorú gyermek érdeke elsősorban a családi kapcsolatok stabilitása, a rendezett családi jogállásnak pedig nem feltétlenül eleme a vérségi kötelék, ezért ha a családi kapcsolatok kialakultak, akkor indokolt, hogy azokat a

¹⁰ Alkotmánybírósági esetjog, szerkesztette: Halmai Gábor, Indok, Budapest, 2004. – 115. oldal

gyermek nagykorúságáig ne lehessen bolygatni.¹¹

Ebből következően az új Ptk. 4:111. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az apaság vélelmének megdöntése iránti pert a kiskorú gyermek és az anya a gyámhatóság hozzájárulásával a kiskorú gyermek hároméves koráig indíthatja meg. Három éves kor után a gyermek nevében, illetve az anya részéről már nem lehetséges a perindítás egészen a gyermek nagykorúságáig, amikor is a nagykorúvá válást követő egy éven belül a gyermek önállóan jogosult perindításra. (új Ptk. 4:111. § (3) bekezdés).

A többi jogosultnak az apasági vélelem keletkezésétől számítva egy éve van a megtámadásra. A vélelem keletkezésének időpontja a házassági köteléken és reprodukciós eljáráson alapuló vélelem esetén a gyermek születése, elismerés esetén az elismerő nyilatkozat teljes hatályúvá válása. A Csjt. 43. § (5) bekezdése az egy évet a gyermek születéséről szerzett értesülés időpontjától számította, azonban ez a gyakorlatban a Legfelsőbb Bíróság PK. 100. számú kollégiumi állásfoglalása alapján, ha az apai elismerést tevő férfi már több éve tudott a gyermek megszületéséről, ugyanúgy a vélelem keletkezésének időpontját jelentette. Ellenkező esetben ugyanis a szívességi vállalás esetén a vélelem már keletkezésének pillanatában megtámadhatatlan lett volna.¹²

Akarathiba esetén a vélelem megdöntésére a tévedés, megtévesztés felismerésétől, jogellenes fenyegetés esetén a kényszerhelyzet megszűnésétől számított egy éven belül van lehetőség. (új Ptk. 4:111. § (2) bekezdés). Ha az apai elismerő nyilatkozaton alapuló apasági vélelem megtámadása a nyilatkozatot tevő cselekvőképtelensége miatt történik, a határidő adott esetben a megtámadás alapjául szolgáló állapot megszűnésekor kezdődik.

Továbbra is változatlan szabályként fenn marad a megtámadási határidőkre vonatkozó azon

¹¹ A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, szerkesztő: Vékás Lajos, Complex Kiadó, 2013. - 307-308. oldal

¹² A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-ORAC, 2007. - 433-433. oldal

szabály, hogy az a jogosult, aki a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerzett tudomást, a tudomásszerzéstől számított egy év alatt támadhatja meg az apaság véelmét. (új Ptk. 4:111.§ (4) bekezdés) Ez a megtámadási határidő többek között érvényes a nagykorú gyermekre is. A bírói gyakorlat szerint a megtámadás alapjául szolgáló tény csak bizonyítható esemény lehet. A megtámadás határideje akkor kezdődik, amikor a megtámadásra jogosult személy a keresetindítás alapjául szolgálót tényt megtudta, függetlenül attól, hogy ebben az időpontban már rendelkezésre álltak -e a szükséges bizonyítékai vagy sem. (BH.594/1998)¹³

Az új Ptk. lényeges változásként megszünteti az ügyész Csjt. 43. § (6) bekezdésén alapuló határidőn túli általános megtámadási jogát. Az ügyész tehát méltányosságból a határidőt mulasztó vélelmezett apa helyett perindításra már nem jogosult. Az ügyész csak jogszabály megkerülése céljából tett apai elismerő nyilatkozatot támadhatja meg, de azt határidő nélkül.

A megtámadási határidők elévülési jellegűek, így azokra az elévülés nyugvásának és megszakadásának szabályai megfelelően irányadók.¹⁴ Ez eltér a Csjt-től, melynek határidőiről a Legfelsőbb Bíróság Pk 124 számú polgári kollégiumi állásfoglalása mondta ki, hogy jogvesztőek.

Fontos átmeneti szabályt határoz meg a Ptké. 33. §-a, miszerint ha az apai státusz a Ptk. hatálybalépése előtt lett betöltve, az apaság véelmének megtámadására a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) által előírt határidőket kell alkalmazni 2017. március 14-ig.

Az apaság véelmének megdöntése azzal a következménnyel jár, hogy a gyermek az addigi apai családban elveszti családi jogállását. (nem örököl, megszűnnek a szülői felügyeleti jogok stb.). A gyermek mindenek felett álló érdeke, különösen nagyobb gyermek esetében azonban szükségessé teheti, hogy addig viselt nevét ne veszítse el, ezért az új Ptk. 4:113. § (1) bekezdés a) pontja a Csjt. 43. § (7) bekezdéséhez hasonlóan kérelemre indokolt esetben, az érdekek egybevetése után

¹³

A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-Orac, 2007.- 434. oldal

¹⁴

A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, szerkesztő: Vékás Lajos, Complex Kiadó, 2013. - 308. oldal

lehetővé tesz, hogy a bíróság feljogosítsa a gyermeket addigi családi nevének további viselésére akkor is, ha az apai jogállást már más tölti be. (új Ptk. 4:113. § (2) bekezdés) Az új Ptk. 4:113. § (1) bekezdés b) pontja ezen túlmenően a gyakorlat igényeinek eleget téve új szabályként azt is lehetővé teszi, hogy azt a férfit, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában a sajátjaként nevelte, a bíróság kérelemre feljogosítsa a gyermekkel való kapcsolattartásra.

Általános szabályként a Ptké. 32. §-a azt rögzíti, hogy a Ptk. apaság megtámadására vonatkozó rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha az apaság megtámadására irányuló keresetet a Ptk. hatálybalépése után nyújtották be.

IV. Az apaság és származás megállapítása iránti perek speciális szabályai:

A családi jogállással összefüggő származás megállapítása iránti igények érvényesítése kizárólagosan bírói útra tartozik, és a családi jogállás vitássá csak származási perekben tehető, más pl. hagyatéki perben nem bírálható el, és csak azok által vitatható, akik arra az új Ptk. felhatalmazása alapján jogosultak.

A származás megállapítása iránti perekre elsősorban a Pp. XVI. fejezetének rendelkezéseit kell alkalmazni, az itt nem szabályozott kérdésekben a házassági perek szabályait, és csak ezt követően az általános szabályokat.

Speciális a perbeli legitimáció, tehát annak fentiekben írt meghatározása, hogy ki léphet fel felperesként és ki ellen. Aki ellen a keresetet meg kellene indítani, nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Ekkor az egyenesági rokon bármelyik félhez beavatkozóként csatlakozhat.

Az anya beavatkozóként bármelyik félhez csatlakozhat. Úgy gondolom ez a szabály az új

Ptk.-ban az anya számára immár biztosított perindítási jogosultság ellenére is fennmarad, hiszen amennyiben nem ő indítja a pert, indokolt lehet az ily módon történő fellépése. A keresetlevél megküldésével az anyát akkor értesíteni kell, ha nem peres fél, az értesítésben figyelmeztetni kell a beavatkozási jogára. Mivel a jogszabály teszi lehetővé az anya beavatkozását a perbe, a beavatkozás bejelentésekor nem kell jogi érdeket valószínűsíteni.

Ha származás megállapítási per van folyamatban, kizárólag annak bírósága előtt indítható ugyanabban a kérdésben származás megállapítási per. Az apaság megállapítására irányuló kereset a gyermek tartására irányuló keresettel össze lehet kapcsolni, illetőleg ilyen kérelem utóbb is előterjeszhető. Az irányadó bírósági gyakorlat szerint mivel ezt a keresetkapcsolást csak az apaság megállapítására illetékes bíróság előtt lehet összekapcsolni, a Pp.34.§-ban meghatározott illetékességi ok nem alkalmazható. A felperes tehát saját lakóhelyén nem indíthat apasági pert, ha az alperes más bíróság területén lakik. A Pp. 294/A. §- a szerint azonban az apaság és a származás megállapítása iránti egyéb pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

Családi jogállással összefüggő igényt házassági perben is lehet érvényesíteni. Az apaság védelmének megdöntésére irányuló igény az apaság megállapítására irányuló igénnyel egy keresetben azonban nem érvényesíthető. (Pk. 100.) Sőt a vélelmezett apa a vélelem megdöntése iránt indított per ellenére ideiglenes intézkedéssel is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére. (PJD. XI. 295)

Nem alkalmazható a házastársak utolsó közös lakóhelye, mint illetékességi ok. E szabály alól természetesen kivétel, amikor a házasfelek gyermekére vonatkozó származás megállapítási keresetet kapcsolják össze a házassági bontókeresettel vagy érvénytelenítési keresettel¹⁵

Mindkét pert személyesen kell megindítani. Korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy

¹⁵ A Különleges perek- Kérdések és válaszok a Pp. Különös Részéből - szerkesztette: Kiss Daisy, Rónay Zoltán, Sántha Ágnes, Szabó Péter, HVG-Orac, 2006. - 61. oldal

cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a pert törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg, mely akadály vagy megtagadás esetén gyámhatóság által pótolható. Az apai elismerés megtételétől eltérően apaság megállapítása iránti per jogosultja cselekvőképtelen is lehet, ez esetben a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával törvényes képviselője indíthatja meg. Fontos, a korábbi szabályozástól eltérő rendelkezés, hogy a új Ptk. 4:105. § (4) bekezdése és az új Ptk. 4:110.§ (4) bekezdése alapján az anya a perben már eljárhat gyermeke törvényes képviselőjeként. Hozzájárulás esetén a már korlátozottan cselekvőképes személy a keresetet személyesen is előterjesztheti, ugyanis a perben teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik. (Pp.278.§)

A gyermek anyját, ha a perben félként vagy beavatkozóként nem vesz részt, tanúként kell kihallgatni; kihallgatása csak akkor mellőzhető, ha cselekvőképtelen, vagy kihallgatásának más elháríthatatlan akadály van.

Eseti gondnok kirendelését perindítás céljából csak a szülői felügyeletet gyakorló szülő jogosult kérni, a különélő szülő nem. A gyámhivatalnak hozzájárulásakor a perindítást elsődlegesen a gyermek érdekei szempontjából kell megítélnie, mérlegelve a gyermeknek a családi kapcsolatai biztonságához, a tényleges családi kapcsolatai megtartásához fűződő jogát is. ¹⁶ A gyámhatóság ez irányú határozata felülvizsgálható közigazgatási bíróság által. (Bh. 1992/606) Ebből következik, hogy a vélelem megdöntése iránti perben már nem lehet vitatni, hogy a perindítás a kiskorú érdekében állt-e. (LB.Pfv.II.24.378/1998)

Ha a tárgyaláson a kiskorú felperesnek a gyámhatóság által kirendelt eseti gondnoka nem jelenik meg, a per megszüntetésének nincs helye. Ilyen esetben a bíróság felhívja a gyámhatóságot a szükséges intézkedések megtételére, illetőleg új eseti gondnok kirendelésére.

Nem ügyvédi iroda részére adott és aláírt, továbbá a bárki részére adott és kézjeggyel

¹⁶ A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András - 440. oldal

ellátott meghatalmazáson a fél aláírását közjegyző által hitelesíttetni kell.

Az apaság vélelmének megdöntése iránti perben az alperest - a vértulajdonság-vizsgálat és a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői (élettani) vizsgálat költségei kivételével - a perköltségek megfizetésére kötelezni nem lehet; a pernek a felperesre nem hárítható költségét az állam viseli.

Apasági perekben keresetindításnak a gyermek születése előtt is helye van, ítélet azonban csak a gyermek megszületése után hozható.

A bíróság az általa szükségesnek ítélt bizonyítást hivatalból is elrendelheti. (szülészeti lelet, antropológiai vizsgálat, nemzőképesség és fogamzóképeség vizsgálata, vértulajdonság vizsgálat, kromoszóma vizsgálat vagy DNS-vizsgálat)

Előzetes bizonyításnak akkor is helye van, ha erre egyébként meghatározott előfeltételek nincsenek meg.

Ha a vizsgálatra kötelezett nem veti alá magát a szakértői vizsgálatnak, a bíróság csak akkor dönthet a perben rendelkezésre álló adatok alapján, ha minden rendelkezésre álló eszközzel megkísérelte a vizsgálatra kötelezést, tehát alkalmazta a távolmaradás jogkövetkezményeit.

A származási perben hozott határozat rendelkező részének mindazokat az adatokat tartalmaznia kell, amelyek a határozat anyakönyvezéséhez szükségesek. Így az apaságot megállapító ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell a gyermek utónevét, születési idejét, helyt, az anyakönyvi bejegyzés folyószámát, továbbá az apa nevét, születési idejét, helyét, lakóhelyét és a gyermek születési idejében fennálló lakóhelyét. Az apasági vélelmet megdöntő ítélet rendelkező része tartalmazza a gyermek nevét, születési helyét, idejét, az anyakönyvi bejegyzés folyószámát, az apa nevét és lakóhelyét. Jogerőre emelkedés után a határozatot minden ilyen ügyben - h jogállás

változással jár - meg kell küldeni az illetékes anyakönyvvezetőnek. (Pp. 290. § (7) bekezdés)¹⁷

Az apaság véelmét megdőntő ítélet ellen - az apaság véelmét megdőntő részében - perújításnak nincs helye, ha az apaság véelmének megdőntését követően a gyermeket valamely személy teljes hatályú apai elismeréssel a magáénak ismerte el, vagy az apaságot jogerős bírói ítélet állapította meg. Egyébként rendes és rendkívüli perorvoslatnak az általános szabályok szerint van helye.

Speciális szabály természetesen a szakértői vizsgálatra kötelezés, és a vizsgálat elmulasztásának szankcionálása (pénzbírság, okozott költség megtérítése), valamint a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat jegyzőkönyvbe vétele az apaság megállapítása iránti perekben, melyekről fentebb már volt szó.

Az apai jogállással kapcsolatos szabályozás egyik legfontosabb eljárásjogi változása, hogy az új Ptk. egy esetben lehetővé teszi az apaság véelmének megdőntését nemperes eljárásban. Erre akkor van lehetőség az új Ptk. 4:114. §-a alapján, ha az apaság véelme az anya házassága alapján áll fenn, de a házastársak életközössége legalább 300 napja megszűnt, tehát a kötelék csak jogilag létezik, ténylegesen már nem, és az a férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak kívánja elismerni. Ilyenkor az érintettek között nincs jogvita, ezért a bíróság nem folytat le bizonyítást, csak meghallgatja a vélelmezett apát, az anyát és a gyermeket magáénak elismerni kívánó férfit.¹⁸ Feltétel, hogy az eljárás csak közös kérelemre történhet, ugyanakkora az apaság véelmének megdőntésére irányuló per megindítására vonatkozó határidőket nem lehet alkalmazni. A közös kérelem a gyakorlatban problémát fog okozni, hiszen nem világos, hogy akkor ki szerepeljen a kérelmezetti oldalon. A nemperes polgári eljárások ugyanis alapvetően ugyanúgy kontradiktórus eljárások, mint a peres eljárások, csak felperes és alperes helyett, kérelmezőről és kérelmezetről beszélünk. Míg az apaság véelmének megdőntése és megállapítása egy perben nem rendezhető, ilyen keresetek nem kapcsolhatók össze, addig ebben

¹⁷

A családjog kézikönyve I. kötet, szerkesztő: dr. Kőrös András, HVG-Orac, 2007. - 444. oldal

¹⁸

A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, szerkesztő: Vékás Lajos, Complex Kiadó, 2013. - 309. oldal

a nemperes eljárásban ez tulajdonképpen lehetővé válik azzal, hogy a bíróság egyrészt megállapítja, miszerint a gyermeknek nem az anya férje vagy a volt férje az apja, másrészt teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot foglal jegyzőkönyvbe.

A részletes eljárásjogi szabályokat a Pp. XVI/A fejezetet tartalmazza. Az eljárásra a polgári peres eljárásra vonatkozó szabályokat - a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból fakadó eltérésekkel - kell megfelelően alkalmazni. Az apaság vélelmének megdöntése iránti kérelmet más kérelemmel összekapcsolni nem lehet. Az eljárásban szünetelésnek nincs helye. Az eljárás lefolytatására a gyermek vagy az anya lakóhelye szerinti bíróság illetékes.

A bíróság a kérelmezőket és mindazon személyeket, akiknek hozzájárulása az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges, együttesen hallgatja meg. A bíróság eljárása során megvizsgálja az apaság vélelmének megdöntéséhez, az apai elismerő nyilatkozat megtételéhez és teljes hatályához szükséges feltételek fennállását, valamint megállapítja azokat az adatokat, amelyek a személyállapot-változás anyakönyvi bejegyzéshez szükségesek. A bíróság végzésben állapítja meg, hogy a gyermeknek nem az anya férje vagy volt férje az apja, ha a kitűzött meghallgatáson a kérelmezők és mindazon személyek, akiknek a hozzájárulása az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges, együttesen jelen vannak és az apaság vélelmének megdöntéséhez, az apai elismerő nyilatkozat megtételéhez és teljes hatályához szükséges feltételek fennállnak.

Ha a meghatározott feltételek valamelyike nem áll fenn, akkor a bíróság az apaság vélelmének megdöntése iránti kérelmet elutasítja. Ha a bíróság az apaság vélelmének megdöntése iránti kérelmet jogerősen elutasítja, e határozatának jogereje nem zárja ki, hogy a kérelmezők igényüket - a körülmények megváltozása esetén - újból nem peres eljárásban vagy később peres eljárásban érvényesítsék. Az apaság vélelmének megdöntését megállapító határozat ellen külön fellebbezésnek van helye. Ha a határozat nem emelkedik jogerőre, az eljárás során tett apai elismerő nyilatkozat hatálytalan. Az elsőfokú bíróság az apaság vélelmének megdöntését megállapító jogerős határozatot, valamint a külön jegyzőkönyvbe foglalt - teljes hatályú apai

elismerés tárgyában tett - nyilatkozatokat közli az illetékes anyakönyvvezetővel. A bíróság az eljárási költségek viseléséről a rendelkezésre álló adatok mérlegelése alapján határoz.

V. Összefoglaló a legfontosabb változásokról:

- Megszűnik az utólagos házasságkötés alapján keletkező apasági vélelem különállása, a új Ptk. nem tesz különbséget a teljes hatályú és az anya utólagos házasságkötése során a házasságkötést megelőzően tett apai elismerő nyilatkozat között. Ebből következően megszűnik a hatályosulásnak az anyakönyvi szabályokban korábban írt feltétele, miszerint a férjet akkor lehet a gyermek apjának tekinteni, ha a nyilatkozat megtételétől számított hat hónapon belül a házasságot megkötik.

- Részletesebben szabályozott a reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelem.

- Ha az apai elismerő nyilatkozat megtételekor apasági per van folyamatban, akkor a nyilatkozat akkor válik teljes hatályúvá, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor.

- Az új Ptk. figyelembe veszi a nagykorú gyermek identitáshoz fűződő jogát, és lehetővé teszi mind az apaság megállapítása, mind a megdöntése estében, hogy a nagykorú gyermek döntsön arról, a vér szerinti apa családi nevét kívánja-e a jövőben viselni vagy az addig viselt családi nevet viseli tovább. Ha nem nyilatkozik, a nevében változás nem történik.

- Kizárt a bírói megállapításon alapuló apasági vélelem megtámadása, az megdönthetetlen vélelem.

- Apaság megállapítása és apaság véelmének megdöntése iránt az anya is indíthat pert. Emellett az apa, a gyermek és a gyermek halála után a leszármazója.

- Az apaság megállapítása iránti perben a kiskorú gyermek a gyámhatóság hozzájárulásával az anya pertársaként vehet részt a perben, de ez nem kötelező. Ha az anya által indított perben a gyermek nem az anya pertársa, a pert az anyának a gyermek ellen is meg kell indítania. Ebben az esetben a gyámhatóság a gyermek képviselőjére eseti gyámot rendel ki.

- Az apaság véelmének megdöntése iránti pert az anya gyermekével együtt csak gyámhatósági jóváhagyással indíthatja meg.

- Apaság véelmet azon az alapon is meg lehet támadni, hogy az apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tették meg.

- Az anya perekben gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat.

- Lehetséges a megtámadás akkor is, ha az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették. (pl: állampolgársági, letelepedési szabályok kijátszása)

- Az ügyésznek általános megtámadási joga nincs. Csak az apai elismerő nyilatkozaton alapuló véelmet támadhatja meg, ha nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették. Ugyanezen jog megilleti a gyámhatóságot is.

- Az apaság véelmének megdöntése iránti pert a kiskorú gyermek és az anya a gyámhatóság hozzájárulásával a kiskorú gyermek hároméves koráig indíthatja meg.

- A megtámadási határidők elévülési jellegűek, így azokra az elévülés nyugvásának és megszakadásának szabályai megfelelően irányadók.
- Azt a férfit, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában a sajátjaként nevelte, a bíróság kérelemre feljogosítsa a gyermekkel való kapcsolattartásra a vélelem megdöntése esetén is.
- A bíróság nemperes eljárásban közös kérelemre megállapítja, hogy a gyermeknek nem az anya férje vagy a volt férje az apja, és teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat jegyzőkönyvbe vételével rendezi az apaság kérdését, ha az apaság vélelme az anya házassága alapján áll fenn, a házastársak életközössége legalább 300 napja megszűnt, és a férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak kívánja elismerni.

VI. Bírói gyakorlat, bizonyítási nehézségek, perköltség kérdésköre:

Az apasági perek tekintetében a biológiai apaság, mint tény bizonyítása a tudomány előrehaladtával, és ezen belül a DNS - vizsgálat elterjedésével mára már egyszerűvé és egyértelművé vált.

Érdemes megemlíteni, hogy korábban az 1990-es években, az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 3. számú módszertani levele a DNS vizsgálat elvégzésének a lehetőségét még nem említette meg, később az orvostudomány további fejlődése folytán lehetővé vált DNS vizsgálat elvégzésére annak indokoltsága esetén orvosszakértő tehetett javaslatot. Ha ilyen javaslat nem érkezett, azonban a vércsoportvizsgálat és a HLA vizsgálat alapján adott összesített biostatistikai szakvélemény, az antropológiai szakvélemény, valamint a kromoszóma-vizsgálat alapján adott szakvélemény az apaságot valószínűsítette, továbbá a perben az kétséget kizáró bizonyítást nyert,

hogyan az apa az anyával a gyermek fogamzásának az idejében nemileg érintkezett, a bíróság az így rendelkezésre álló természettudományos bizonyítékok alapján az apaságot megállapította (Legfelsőbb Bíróság, Pfv.II.23.504/1998/5.)

Ugyanígy ha az adott esetben a vélelmezett fogamzási időben való rendszeres nemi érintkezés ténye nem volt vitás, az elvégzett vér- és szérumszoport vizsgálat, valamint a HLA vizsgálatok összesített eredménye az apaságot 99,941%-os mértékben valószínűsítette, ezen gyakorlatilag bizonyított eredménnyel szemben az antropológiai vizsgálat elvégzését a bíróság szükségtelennek ítélte, mivel az nem alkalmas arra, hogy az apaságot kizárja. (Legfelsőbb Bíróság, Pfv.II.20.620/1999/2.)

Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a származás-megállapítási perekben igen lényeges kérdés az anya szavahihetőségének a megállapítása, amelynek eredményeként - a nem kizáró szakvéleményt feltételezve - a perben a keresetet megalapozó tényállás is megállapítható. Az apaságot megállapító jogerős ítélet ezért nem törvénysértő, ha az egyszeri nemi érintkezésre vonatkozó tényállást a bíróság az anya egyedülálló, de következetes és szavahihető tanúvallomása alapján állapítja meg és a származás az élettani vizsgálatok eredményeként igen nagy fokban valószínű. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.070/2001/12 és Pfv.II.21.679/2001/4.)

A DNS- vizsgálat elterjedése előtt is egyértelmű volt azokban a perekben a döntés, ahol szabályszerűen lefolytatott vércsoport vizsgálat vagy HLA-vizsgálat az apaságot egyértelműen kizárta. A bíróság ekkor további bizonyítás lefolytatását szükségtelennek ítélte. (Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 20.519/1998., és Pfv.II.21.781/1998/3.)

A DNS-vizsgálat elfogadottsága ellenére is azonban előfordul az eredmény vitatása. A perbeli esetben alperesi anya két egyező orvosszakértői véleményen alapuló ítélet ellenére, - mely szakvéleményből az egyik magánúton készült, ahol az anya vitatta, hogy megfelelő volt a mintavétel, a másik ügyészség által indítványozott előzetes bizonyítás keretében, - fellebbezést

nyújtott be. Fellebbezésében azt sérelmezte, hogy telefonon beszélve, a DNS-laborvezető úgy tájékoztatta, hogy a nyálmintából vett DNS vizsgálat eredményei az esetek túlnyomó többségében megegyeznek a vérszérum-vizsgálat eredményeivel, de teljes bizonyossággal nem állítható, hogy a két vizsgálati eredmény feltétlenül egyezik egymással. Erre tekintettel kérte a vérszérum-vizsgálat elvégzését is. A fellebbezési eljárásban a törvényszék azonban rámutatott arra, hogy a vérszérum-vizsgálat a jelenlegi tudományos álláspont szerint már meghaladott, korszerűtlen vizsgálati eljárásnak minősül, azt a bírósági gyakorlat több éve mellőzi. Az eljárás során beszerzett DNS-alapú vizsgálat jelenleg a technikailag megalapozottan, legkorszerűbb, legmegbízhatóbb eredményt adó vizsgálatnak minősül, melyet a jelenlegi általános bírói gyakorlat kizárólagos előnyben részesít. A kirendelt szakértői intézet feladata és felelőssége annak eldöntése, hogy milyen eljárást alkalmaz véleménye kialakítása során. Kizárólag az, hogy más módszer is létezik a vélemény kialakítására, melynek elvégzésre nélkül, látatlanban nem mondható ki egyértelműen, hogy azonos eredményt adna a már elvégzett vizsgálattal, önmagában nem teszi aggályossá az előterjesztett szakértői véleményt. (Tatabányai Törvényszék 1.Pf.21.463/2012/6)

Gyakorlatban gondot jelent, ha apaság megállapítását és ezzel tartásdíj fizetését nem kívánó fél nem jelenik meg a szakértői vizsgálaton, és az ellene kiszabott pénzbírság is hatástalan. A bíróság ezt a meg nem jelent fél terhére értékeli, mivel bizonyítás sikertelensége az ő terhére esik, hiszen ha vitatja a tőle való származást, neki kell bizonyítania, hogy az apasága nem áll fenn, neki áll érdekében az, hogy a vizsgálatot elvégezhesék. Ezekben az ügyekben tehát a bíróság a Pp. 206. §-ának (2) bekezdése alapján a fél mulasztását úgy értékeli, hogy nemző apasága a gyermek vonatkozásában nem kétséges. (Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 21.348/1999/5.)

Érdekesen alakul a bizonyítás akkor, ha a vélelmezett apa már nem él. Ide kapcsolódóan a Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.20.751/1999/3. számú ügyben kifejtette, miszerint kétségtelen, hogy a származási perben elérhető legteljesebb bizonyosság az élettani vizsgálatok kimerítésével lehetséges. A jogszabály szövegéből azonban nem következik, hogy ha az élettani vizsgálatok lefolytatására már nincs lehetőség, az egyben az apaság megállapításának lehetőségét is kizárja, feltéve, hogy egyébként a bizonyítékok összefüggő láncolatából a származás tényére nézve alapos

következtetés vonható le. A perbeli esetben azt, hogy az édesanya és a néhai apa közt a felperesi gyermek fogamzási idejét is magában foglaló, több évtizeden át változatlanul fennálló bensőséges, a nemi kapcsolatra is kiterjedő viszony volt, mely a néhai apa halálával szűnt meg az ezt alátámasztó bizonyítékok mellett - az alperes sem vitatta. Az, hogy a felperes édesanyjának emellett bármikor más férfival közelebbi kapcsolata létesült volna, a perben fel sem merült. Annak indokát, hogyan elismerő nyilatkozat megtételét az apa hosszú ideig miért halogatta, ma már nem lehet megállapítani, az azonban aggálytalanul bizonyítást nyert, hogy néhai apa a felperessel a szülő-gyermekei viszonyra utaló, szoros kapcsolatát a halála napjáig fenntartotta.

Érdekes, hogy ebben az 1999. évi perben az Orvosszakértői Intézet még úgy nyilatkozott, hogy apai ági féltestvéri kapcsolat esetén nincs olyan genetikai vizsgálat, mely kétséget kizáró módon igazolná a felperes származását, erre csak néhai apa vérszerinti szüleinek vizsgálata nyújthatna értékelhető bizonyítékot, akik már szintén nem élnek, addig a tudomány fejlődése révén a Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.20.143/2011. számú perében az apai ágú féltestvérség már egyértelműen bizonyított lett a két féltestvér DNS-vizsgálata alapján.

Ha azonban a természettudományos bizonyítás lefolytatásának lehetősége akadályokba ütközik (pl. néhai apa meghalt és elhamvasztották, a gyermek születése és a per megindítása között 44 év telt el) egymásnak lényegesen ellentmondó egyéb bizonyítékok pedig nem alkalmasak a gyermek néhaitól való származására vonatkozó alapos következtetés levonására, a kereset elutasítására kerül sor. Az apaság megállapítása iránti perben az anya és az apaként megjelölt személy között a fogamzási időben fennállott nemi kapcsolat tényén túl ugyanis a származás valószínűségét is bizonyítani kell. Ennek az időmúlás folytán bekövetkezett lehetetlenségét pedig annak a félnek a terhére kell értékelni, aki az apaság megállapítását kéri. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.825/2001/4.)

A DNS-vizsgálat körüli nehézségek manapság a magas költsége és annak viselése körében jelentkeznek. 2013. január hónapban egy perben beszerzett szájnyalakatörletből három személyre vonatkozó DNS-vizsgálat szakértői költsége 229.000,-Ft volt hivatalbóli bizonyítás esetén miniszteri

rendeletben meghatározott külön díjszabás alapján. Ha azonban az ügyészség indítja meg a pert, gyakran élnek az előzetes bizonyítás lehetőségével. Mivel ez peren kívüli eljárás, ezért egyrészt a költségmentesség sem vonatkozik rá, másrészt a szakértő a díjat maga állapítja meg, hiszen nem hivatalbóli bizonyításról van szó. Ennek megfelelően magas, az ÁFA-val együtt már 600.000,-Ft fölötti szakértői díj és költség is felmerülhet, mivel a szakértői intézet ebben az esetben a díjat szabadon, maga állapítja meg. Az alacsonyabb költség elérése érdekében azonban lehetőség van arra, hogy a felek peren kívül kérjék a vizsgálat elvégzését, annak eredményét pedig a bíróság okirati bizonyítékként figyelembe veheti. (2014-ben 3 személyre végzett vizsgálat bruttó díja 53.340,-Ft) Jellemzően, ha a peren kívüli vizsgálat eredménye az apaság megdöntése iránt keresetet benyújtó felperes apaságát igazolja, akkor a felperes eláll a keresettől, ha pedig az apaságot kizárja, a másik fél ismeri el a kereset jogosságát, és az okirati bizonyíték, valamint az alperes elismerése alapján hozható ítélet.

Bár az apaság és származás megállapítása iránti perek az 6/1986 (VI. 26.) IM rendelet 3. § (1) bekezdése alapján tárgyi költségfeljegyzési jogosak, tehát a perbeli költségeket (pl: tanúdíj), és az illetéket a feleknek előlegezni nem kell, ugyanezen rendelet 3. § (3) bekezdése azonban kimondja, hogy a tárgyi költségfeljegyzési jog a vértulajdonság-vizsgálat és a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői (élettani) vizsgálat költségének előlegezése alól nem mentesít. Az előlegezés alól csak a teljes személyes költségmentesség engedélyezése esetén mentesül a bizonyítási indítványt benyújtó fél.

Az apaság és származás-megállapítása iránti perekben a Pp. 293. §-ának (1) bekezdése szerint a perköltség viselésére a házassági bontóperben irányadó szabályokat kell alkalmazni. Ennek megfelelően tehát a Pp. 290. §-ának (4) bekezdése értelmében a származási perekben a pernyertességtől függetlenül az összes körülmény mérlegelése alapján dönt a bíróság arról, hogy a perköltség viselésére melyik felet és mennyiben kötelezi. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is rámutatott arra, hogy a vélelem megdöntése, a gyermek családi jogállásának rendezése és ennek megfelelően a bizonyítási eljárás lefolytatása a vélelmezett apa, adott esetben a felperes érdekében is áll. Ezért indokolt, hogy a perköltség arányos részét a felperes maga viselje.

(Legfelsőbb Bíróság, Pfv.II.20.481/1998/3. és PJD. IV. kötet 297. és 298. eset)

A Pp. 293. § (3) bekezdése szerint az apaság véelmének megdöntése iránti perben az alperest - a vértulajdonság-vizsgálat és a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői (élettani) vizsgálat költségei kivételével - a perköltségek megfizetésére kötelezni nem lehet; a pernek a felperesre nem hárítható költségét az állam viseli. Alperesi pervesztesség esetén tehát az orvosszakértői vizsgálat költségének viselése alól csak a személyes teljes költségmentesség engedélyezése esetén mentesül az alperes vagy ha a bíróság a Pp. 293. § (1) bekezdése alapján részben a felperesre hárítja az össze körülmény mérlegelése alapján a költséget. Személyes költségmentesség esetén a szakértői díjat az állam viseli.

Problémát okozhat azonban, ha a perben hozott érdemi döntés alapján olyan szakértői vizsgálat képezi, melyet a felperes még a per megindítása előtt magánúton szerzett be. A költségmentesség ugyanis nem terjed ki az eljárásnak az engedélyezés előtti szakaszára, tehát a pert megelőzően felmerült költségre sem, amit a felperes a Pp. 75. § (1) bekezdése alapján azonban igényelhet, mint a célszerű és jóhiszemű pervittel kapcsolatosan bíróságon kívül felmerült előzetes tudakozódás költsége. A konkrét esetben az elsőfokú bíróság arra a következtetésre jutott, hogy felperes azon magatartása, miszerint peren kívül saját költségén DNS vizsgálatot szerzett be, bár az előzetes tudakozódás körében felmerült költség, de nem tekinthető célszerű pervitelnek. Ettől ugyanis a felperes a per elhárítását okkal nem várhatta, hiszen az apaság véelme csak bírósági peres eljárásban dönthető meg. Magatartásával azonban elzárta a kiskorú alperest attól, hogy a peres eljárásban személyes költségmentességi kérelem előterjesztésével a szakértői vizsgálat és vélemény tetemes költsége alól mentesüljön. Felperes továbbá magát is megfosztotta attól, hogy személyes költségmentessége folytán a szakértői vizsgálat költségének előlegezése alól mentesüljön. Az elsőfokú bíróság ezért a szakértői költséget nem tekintette perköltségnek, így annak megtérítésére irányuló felperesi kérelmet elutasította. A másodfokú bíróság az elsőfokú döntést megváltoztatta, és perköltséget a pervesztesség-pernyertesség 50-50%-os arányában megosztotta a felek között, figyelemmel arra, hogy felperes az alperesi névviselés tárgyában előterjesztett viszontkereset vonatkozásában pervesztes lett. Álláspontja szerint a magánúton kért

szakértői vizsgálat a jóhiszemű és célszerű pervittel kapcsolatban merült fel, mivel a felperes a szakértői vizsgálat alapján került abba a helyzetbe, hogy a pert megindítsa. (Komárom-Esztergom Megyei Bíróság 1.Pf.20.015/2009/3.)

Szükségtelen szakértői vizsgálat lefolytatása, ha az édesanyának és a vélelmezett apának is egyező perbeli előadása arról, hogy a gyermek vélelmezett fogamzási idejében, sőt, a gyermek születését követő több mint egy év elteltéig sem ismerték egymást, s közöttük nemi kapcsolat nem fordulhatott elő. Ennélfogva - a Pp. 163. § (2) bekezdése alapján további bizonyítás nélkül - kizárható a származás. (Komáromi Járásbíróság, 8.P.20.668/2011.)

Az apaság vélelmének megdöntése iránti perekben a perbeli bizonyítás másik sarkalatos pontja a határidő betartásának vizsgálata.

Az apasági vélelem megtámadásának határideje kettős természetű: külön bizonyítás nélkül abszolút érvényű az apasági vélelem keletkezésétől, illetőleg a gyermek számára a nagykorúságának elérésétől számított egy éven belül, relatív, és már külön bizonyításra is szorul viszont a határidő kezdő időpontja akkor, ha egyrészt a per megindítására jogosult a gyermek megszületéséről csak a gyermek egyéves kora után értesült, másrészt ha egy évnél régebben tudott ugyan a gyermek megszületéséről, illetőleg a vele szemben fennálló apasági vélelemről, de a megtámadás okáról csak később, a perindítást megelőző egy éven belül szerzett tudomást.

Egységes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy a vélelem megtámadásának kezdő határidejét nem elegendő valószínűsíteni, hanem azt az igényt érvényesítőjének bizonyítania is kell, sőt a bíróságnak hivatalból is kell vizsgálnia. A határidő szempontjából a gyermek születéséről szerzett értesülés, illetőleg a megtámadás alapjául szolgáló tényről való tudomásszerzés időpontja, nem pedig a bizonyítékok megszerzésének az időpontja az irányadó (BH 1998/12/594.), ezért a bizonyítékok megszerzésének későbbi időpontja miatt a határidőt nem lehet meghosszabbítani (BH 1996/535., Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.20.919/2001/3., Pfv.II.22.699/2001/3.), hiszen a megtámadási

határidő nem elévülési, hanem jogvesztő jellegű, ezért annak elmulasztása miatt igazolásnak sincs helye. Itt kell megjegyezni, hogy az új Ptk.-hoz kiadott magyarázat a határidőket elévülési jellegűnek tekinti, ami a bírósági gyakorlat változását fogja maga után vonni, annyiban, hogy elévülés megszakadásának, nyugvásának és a mulasztás igazolásának is helye lesz. Álláspontom szerint azonban a bizonyítékok megszerzésével a határidőt továbbra sem lehet kitolni, mivel a bizonyítékok beszerzésének a perben van helye, ez az igényérvényesítésnek (keresetlevél beadásának) nem lehet elévülés nyugvását eredményező akadálya.

A határidő számításánál annak is jelentősége van, hogy a hivatkozás szerinti tény mennyiben lehet olyan ténynek tekinteni, amely a megtámadás alapjául szolgálhat. Nem számít a megtámadás alapjául szolgáló tényről való tudomásszerzésnek a pletykálgóság és az alaptalan aggály. (BH 1962/6061.).

A perbeli esetben a felperesnek a kiskorú I. r. alperes tőle való származásával kapcsolatos kételyei nem pusztán feltételezéseken, hanem éppen a nemzöképességgel kapcsolatos andrológiai, herebiopszia és egyéb orvosi vizsgálatokon alapuló tényeken alapultak, amelyekről már a II. r. alperes kiskorú I. r. alperessel való terhességének bekövetkeztét megelőzően tudomást szerzett, de hosszú éveken át sem a kiskorú I. r. alperes származásának tisztázását, sem pedig az említett tényekre vonatkozó írásbeli bizonyítékok beszerzését nem kezdeményezte, holott ennek akadálya nem volt. A felperes tehát a megtámadás alapjául szolgáló tényről már a II. r. alperes terhességéről és a kiskorú I. r. alperes megszületéséről való értesülésének időpontját megelőzően hitelt érdemlően tudomást szerzett, a vélelem megdöntésére irányuló pert azonban csak évekkel később indította meg, így a vélelem megtámadásának jogvesztő határidejét elmulasztotta. A törvényi határidő eredménytelen eltelte folytán elenyészett a felperes arra vonatkozó alanyi jogosultsága, hogy az apaságának törvényes vélelmét megtámadhassa, és ezt az alanyi jogosultságot többé már nem éleszthette fel az sem, hogy a jogvesztő határidő eltelte után a felperes a vélelem megtámadásának az alapjául szolgáló tényre vonatkozó bizonyítékokat szerzett be. Helyesen járt el tehát mindkét fokú bíróság akkor, amikor a kiskorú I. r. alperes felperestől való származására vonatkozó bizonyítási eljárás lefolytatását, és ennek keretében a felperes által becsatolt

bizonyítékok érdemi elbírálását mellőzte. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.795/2001/6.9

A bírói gyakorlat ugyanakkor a határidőt megtartottnak kell tekinteni, ha határidőben megindult a bírósági eljárás, akkor is, ha később a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítják, és újabb keresetlevél beadása válik szükségessé.

A tudomásszerzés időpontjára vonatkozó ellentétes tanúvallomások esetén a későbbi tudomásszerzés és ezzel a határidő betartása mellett szólhat az tény, hogy az apa hosszú évekig tartásdíjat fizetett a gyermek után, miközben több, a gyermek tartására vonatkozó perre is sor került és egyetlen egy alkalommal sem hivatkozott arra, hogy a perbeli gyermek nem az ő gyermeke, annak ellenére, hogy az újabb házasságából is gyermeke született, így az átlagosnak tekinthető jövedelméből huzamos időn keresztül három gyermek eltartásáról kellett gondoskodnia. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.870/2011/4)

A bíróság megállapította, hogy felperesi apa időben indította meg keresetét abban az esetben, mikor olyan adat a perben nem merült fel, amely arra utalna, hogy a felperes a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatát annak tudatában tette volna meg, hogy a kiskorú I. rendű alperes nem tőle származik, a II. rendű alperes anyával való együtt élésének megszakadását követő egy éven belül pedig egy veszekedés során, indulatból tett állítás miatt még csak kétely merülhetett fel benne a gyermek tőle való származásának a kizártságára vonatkozóan. Meghatározónak ezért azt a bizonyított tényt lehetett csak elfogadni a tudomásszerzése időpontjaként, amikor azt a keresetlevelet megtalálta, amelyből kiderült, hogy az anya mással szemben indította meg korábban az apasági pert. Ez volt ugyanis a számára a per megindításához vezető olyan döntő tény tudomás, aminek az időpontjára és körülményeire vonatkozóan a korabeli élettársa és a barátja a jelen eljárásban hitelt érdemlően tett vallomást. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.22.344/2006/6. szám)

A perindításnak azonban az sem akadály, ha az apa az elismerő a nyilatkozata megtételekor tudatában volt annak, hogy a gyermeknek a tőle való származása lehetetlen, az

elismerés - figyelemmel a családjogi viszonyok sajátos jellegére is - a szóban levő esetben sem tekinthető egyben a megtámadás jogáról való lemondásnak a ténybeli alap nélküli elismerésen alapuló vélelmet akkor sem lehet megdönthetetlennek tekinteni. (Legfelsőbb Bíróság PK 100. állásfoglalása)

Ki kell hangsúlyozni, hogy az apaságot elismerő nyilatkozatot tartalmazó közokirattal szemben az ellenbizonyítást törvény korlátozza, az anyagi jogi és eljárásjogi szabályok szerint annak kizárólag az apaság vélelmének megdöntésére irányuló perben van helye, más pl. hagyatéki eljárásban nincs. (Fővárosi Ítéltábla Pf. 1.20.568/2012/4.)

Amennyiben az apaság vélelme megdöntésre kerül, az addig tartásdíjat fizető vélt apa gyakran fellép a már kifizetett tartásdíj visszakövetelése érdekében vagy kártérítési igénnyel él.

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy az apaság vélelmének megdöntését kimondó ítélet jogerőre emelkedésével az addig apának vélt férfi gyermektartási kötelezettsége megszűnik, mégpedig annak keletkezésére, - azaz a gyermek születésére - visszamenőleges hatállyal, (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.328/2006/6. és Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.241/2011/3.)

Az apaság vélelmének megdöntése miatt az addig teljesített tartás jogalap nélkülivé válik, függetlenül attól, hogy a vélelem megdöntéséig a vélelmezett apa volt jogszerűen a gyermek apjának tekintendő, és ő ennél fogva, valamint a házasság felbontása iránti perben megkötött egyezségnek megfelelően tett eleget a tartási kötelezettségének. A teljesítések ugyan nem voltak jogellenesek, hiszen azok az utóbb tévesnek bizonyult, ám a jog szerint fennálló apai vélelmen, valamint a jogszerű és hatályos, a bíróság által jóváhagyott egyezségen alapultak, de ezzel a gyermek vérszerinti apja a vélelmezett apa terhére jogalap nélkül gazdagodott, mivel az addig nyújtott tartásra helyette került sor. Az előbb kifejtetteknek megfelelően foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság a BH 2011/4/104. szám alatt közzétett eseti döntésében, amikor kimondta: az apasági vélelem megdőlte esetén a vélelmezett apa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint

követelheti a gyermekekre fordított költségei és a teljesített tartásdíj megtérítését attól a férfitől, aki helyette teljes hatályú elismerés folytán a megüresedett apai státuszba lépett; a megtérítésre annyiban jogosult, amennyiben az elismerés folytán az apai jogállásba lépő férfi eltartási kötelezettsége az érintett időszakban fennállt. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.20.416/2010/5.)

Az anyával szemben a jogalap nélküli gazdagodás a Ptk. 362. §-a alapján fogalmilag kizárt, mert a tartásdíjat nem ő kapja, hanem a gyermek, és annak mindössze a Csjt. 79. §-ának (1) bekezdése szerint vagyonkezelője, ezáltal még csak közvetve sem gazdagodott. Emellett az anyának kártérítés jogcímén alapuló marasztalására sem kerülhet sor, mert a kártérítési felelősség valamennyi konjunktív, egymással összefüggő feltétele nem adott a következők miatt. A vélelmezett apa nem az anya helyett, hanem a saját magát terhelő tartási kötelezettség teljesítése körében fizetett tartásdíjat. A házastársak valóban hűséggel tartoznak egymásnak, amely előírás megszegéséhez azonban a törvény közvetlen szankciót nem fűz, az a családjogi kereteken kívül eső szankcióval nem járhatnak. Ennél fogva a házastársi hűséget sértő magatartás nem eredményezheti a polgári jogi kárfelelősség megállapítását, ahogy a személyiségvédelem szabályainak alkalmazását sem, mivel más jogágak szankcióinak alkalmazását nemcsak az irányadó speciális jogág zárja ki, hanem a házasság intézményi jellege is. Kártérítési felelősségét megalapozó jogellenes magatartásként nem értékelhető továbbá az sem, hogy az anya nem tárta fel a korabeli hűtlenségét és annak következményét. (Debreceni Ítéletábla Pf.I.20.241/2011/3.)

Az apaság véelme megdöntésének következménye lehet az, hogy gyermektartásdíjat meghatározott időre a kötelezettet megillető megváltási árba való beszámítással rendező szerződés tévedés címén megtámadható. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.695/200866.)

A névviselés kérdésében érdemes megjegyezni, hogy az apaság véelmét megdöntő ítélet jogerőre emelkedését követően a kiskorú gyermek névviselése tárgyában előterjesztett kérelmet önálló keresetként, tárgyaláson kell elbírálni. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.20.927/2006/3.) A névviselés körében mind a gyermek, mind az apa érdekeit figyelembe kell venni, de jellemzően egy nagyobb gyermek esetében, akit a korábbi családi néven ismernek az iskolában, ezen a néven

szerezett barátokat, nagyobb érdeksérelemmel, esetleges lelki traumával járna, ha bíróság nem jogosítaná fel a családi nevének további viselésére. (Komáromi Járásbíróság 8.P.20.245/2008/6.)

Eljárásjogi problémák között megjelenik, hogy az apa vagy ügyész perindítása esetén a Pp. 49. § (2) bekezdése alapján a perbeli alperesi gyermek részére ügygondnok kirendelése történik, miközben a helyes az eseti gondnok kirendelése a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 132. § (3) bekezdés b) pontja alapján. Illetékességi vitát eredményezett az a bírósági határozat, mely az elhunyt alperesi apa esetén a részére kirendelt ügygondnok lakóhelyére alapítva nem látta megállapíthatónak az illetékességet, mivel a halállal a jogképesség megszűnik, a perben a néhai apa fél nem lehet, ezért a nevében eljáró ügygondnokra nem alapítható illetékesség. Az áttétel során eljáró bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy ilyen esetben az ügygondnok kerül alperesi pozícióba, ezért lakóhelyére alapítottan megállapítható az illetékesség. Az illetékességi összeütközést elbíráló Fővárosi Ítéltábla az utóbbi bíróság okfejtésével értett egyet. (Fővárosi Ítéltábla 9.Pkk.25.591/2008/2.)

Előfordul, hogy az eseti gondnok ellenzi az apaság vélelmének megállapítását a kiskorú gyermek érdekeire tekintettel, mivel így az apai jogállás üres marad, a bíróság azonban mégis helyt ad a keresetnek döntően arra figyelemmel, hogy a családi helyzetek erőszakos fenntartása nem állhat a gyermek érdekében, sokkal inkább a családi jogállásnak a valósággal egyező módon való rendezéséhez fűződik elsősorban érdek, különösen indokolt ez akkor, ha a vélelmezett apa és a gyermek között olyannyira megromlott a kapcsolat, hogy az apai jogállás fenntartása csak egy kényszerített, mesterséges és a tényleges szülő - gyermek közötti kapcsolatot nélkülöző viszonyt eredményezne. (Komáromi Járásbíróság 8.P.20.668/2011.)

VIII. Záró gondolatok:

Látható, hogy az új Ptk. hatálybalépésével az apai jogállás feltételei, az apaság megállapítás és vélelmének megdöntése területén több ponton jelentős változás történt. Az eddig

kimunkált bírói gyakorlat azonban döntően a jövőben is alkalmazandó.

Az apaság és származás megállapítása iránti perek ugyan a polgári peres ügyeknek csak kis százalékát teszik ki, (Komáromi Járásbíróságon 2012-ben 772 érkezett polgári peres ügyből 19 db, 2013-ban 769 polgári peres ügyből 10 db ilyen per indult), de a fentiekben kifejtett sajátosságaik miatt, és mert tárgyuk egy egész életre kiható jogviszony, érdemes rájuk figyelmet fordítani.